

УДК 330.341.1

Ю. В. Ковтуненко,
аспірант, кафедра економіки підприємств,
Одеський національний політехнічний університет

ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ І КЛАСИФІКАЦІЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ РЕСУРСІВ ПІДПРИЄМСТВА

Yu. V. Kovtunenکو,
graduate student., Department of Economics of Enterprise Odessa National Polytechnic University

THE ECONOMIC ESSENCE AND CLASSIFICATION INTELLECTUAL OF ENTERPRISE RESOURCE

У статті розкрито сутність економічної категорії "інтелектуальні ресурси", представлена розширена класифікація інтелектуальних ресурсів, визначено їх місце у структурі інтелектуального капіталу підприємства.

In the article disclosed of the essence of the economic category of "intellectual resources", has been presented of the extended classification of intellectual resources, has been defined their place in the structure of the intellectual capital of the enterprise.

Ключові слова: інтелектуальні ресурси, класифікація інтелектуальних ресурсів, інтелектуальний капітал.

Key words: intellectual resources, the classification of intellectual resources, intellectual capital.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Основною ознакою постіндустріального суспільства як нового етапу глобальної еволюції світової цивілізації є зниження ролі матеріальних факторів виробництва та підвищення значимості інформації та знань як основних виробничих ресурсів.

В умовах жорсткої конкуренції українські підприємства поставлені перед необхідністю формування нових конкурентних переваг. Для формування нових конкурентних переваг та забезпечення конкурентоспроможності величезне і зростаюче значення набувають інтелектуальні ресурси підприємства, які можна використовувати поряд з природними, інформаційними, матеріальними, енергетичними, часовими, трудовими ресурсами [1], тобто проблема використання інтелектуальних ресурсів стає актуальною і на мікрорівні.

Головною з особливостей інтелектуальних ресурсів є здатність до самозростання або капіталізації, що робить їх унікальними. Самозростання або капіталізація означає, що при збільшенні обсягів виробництва продукції з використанням інтелектуальних ресурсів їх вартість збільшується, а не амортизується, що забезпечує сталий розвиток підприємства. Проблема сталого розвитку підприємства пов'язана з формуванням інтелектуального капіталу. Сукупність ресурсів, що формують інтелектуальний капітал і використовуються підприємством у своїй господарській діяльності, надають можливість займати провідні позиції на ринку нових товарів і послуг. З метою ефективного управління розвитком підприємства необхідно визначити, які саме інтелектуальні ресурси забезпечують формування інтелектуального капіталу.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Вагомий внесок у розробку теорії інтелектуального капіталу зробили зарубіжні вчені-економісти: К. Бредлі, Е. Брукінг, Дж. Гелбрейта, Л. Едвінссон, М. Мелоун, Т. Стюарт, та ін. У працях українських фахівців переважно досліджуються проблеми правового захисту та управління інтелектуальним капіталом та інтелектуальною власністю. Саме цим аспектам присвячені роботи таких українських вчених, як Кендюхов О.В. [2], Бутнік-Сіверський О.Б. [3], Поліщук В.С. [4], Понікаров В.Д. [5], та інших. Водночас питанням дослідження структури інтелектуальних ресурсів підприємства, ролі їх елементів у формуванні інтелектуального капіталу приділено недостатньо уваги.

МЕТА СТАТТІ

Метою даного дослідження є визначення сутності інтелектуальних ресурсів, подання їх розширеної класифікації з визначенням всіх можливих елементів інтелектуальних ресурсів та їх місця у формуванні інтелектуального капіталу.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Інтелектуальний капітал (ІК) — це поняття, що характеризує нематеріальні та неосяжні активи компанії, які представляють собою розумові знання, тобто не від'ємні від співробітників, та знання, втілені в результатах розумової діяльності (структурах, інтелектуальній власності, зв'язках з клієнтами, іміджі, діловій активності, репутації, досвіді, креативності та т. і.), при чому не має значення, чи придбаний актив у третіх осіб (наприклад, патент), чи створений в компанії, оскільки

основною ознакою є те, що актив є результатом розумової діяльності.

Інтелектуальний капітал має надзвичайно складну сутність та багатовекторність прояву, що визначається механізмом його функціонування. До інтелектуального капіталу відноситься продукт розумової, інтелектуальної праці, продукт творчих зусиль. В основу інтелектуального капіталу входить інтелектуальна власність. Як економічна категорія інтелектуальний капітал розглядається з позиції авансованої інтелектуальної власності, що під час свого руху приносить більшу вартість за рахунок додаткової вартості. У чистому вигляді інтелектуальний капітал — це створений або придбаний інтелектуальний продукт, який має вартісну оцінку, об'єктивований та ідентифікований (відокремлений від підприємства), утримується підприємством (суб'єктом господарювання) з метою ймовірності одержання прибутку (додаткової вартості). Сьогодні інтелектуальний капітал вже не асоціюється лише з нематеріальними активами, або лише з вартістю об'єктів інтелектуальної власності, або лише зі знаннями працівників. У визначеннях його сутності все більше наголошується на його роль в економічних трансформаціях та розвитку, інноваційній діяльності підприємств, формуванні та використанні інтелектуального та інноваційного потенціалу.

У процесі свого розвитку поняття інтелектуального капіталу набуває все більш комплексного та складного характеру. Це спричинює появу економічних понять — супутників ІК: інтелектуальні активи, інтелектуальні ресурси, інтелектуальний потенціал, які останніми роками все частіше зустрічаються в економічній літературі та є предметом наукових дискусій.

Аналіз наукових досліджень показав, що класифікація інтелектуальних ресурсів що пропонується різними дослідниками, залежить від застосованого ними підходу. Наприклад, інтелектуальні ресурси складаються з таких елементів: інтелектуальна власність, інтерспецифічні ресурси, інфраструктурні ресурси, маркетингові (ринкові) ресурси. [6]. В основі даної класифікації лежить охороноздатність інтелектуальних ресурсів. Однак, інтерспецифічні ресурси є різновидністю інтелектуальних ресурсів з позиції їх цінності для підприємства. Усі ресурси підприємства поділяються на три групи — загальні, специфічні, інтерспецифічні. Загальні — це ресурси, цінність яких не залежить від приналежності до конкретного підприємства — і поза підприємством, і всередині підприємства цінність їх однакова. Загальні ресурси вільно обертуються в ринковому середовищі і при необхідності можуть бути придбані підприємством. Специфічні — це ресурси, цінність яких усередині підприємства вище, ніж поза підприємством. Будь-який ресурс, включений в виробничий процес підприємства, є пристосованим до його умов, і до цінності ресурсу на вході додається певна вартість у процесі його трансформації. Інтерспецифічні — взаємодоповнюючі, взаємоунікальні ресурси, максимальна цінність яких досягається тільки на даному

підприємстві і безпосередньо за його рахунок. Інтерспецифічні ресурси формуються на кожному конкретному підприємстві внаслідок взаємодії персоналу підприємства, який має інтелектуальні надбання (знання, вміння, досвід, здібності) з технологічними процесами, обладнанням, системами організації виробництва і праці, формою управління. Інтерспецифічні ресурси поєднують у собі освіту, знання, професійні навички, компетенції, вміння, інтелектуальний статус, досвід і потенціал подальшого професійного розвитку. Відновлення інтерспецифічних ресурсів вимагає від підприємства та його керівництва часу та витрат, інколи досить значних, а подекуди втрачені інтерспецифічні ресурси взагалі відновити неможливо.

Метою нашого дослідження є визначення всіх можливих елементів інтелектуальних ресурсів, які беруть участь у формуванні інтелектуального капіталу. Саме з цієї позиції буде представлена класифікація інтелектуальних ресурсів.

Інтелектуальні ресурси згідно з концепцією Е. Брукінга, включають в себе кілька елементів: інтелектуальну власність, людські ресурси, інфраструктурні активи, ринкові активи [7]. З точки зору формування інтелектуального капіталу запропонована відомим дослідником класифікація не є вичерпною. Ми згодні з думкою Марківської Є.І. [8] і пропонуємо розглядати організаційне знання, як п'ятий елемент інтелектуальних ресурсів підприємства. На основі вищевикладеного пропонуємо класифікацію інтелектуальних ресурсів підприємства, виходячи зі структури (рис. 1).

Таким чином, можна визначити інтелектуальні ресурси підприємства як певну комбінацію, що складається з: людських ресурсів, ринкових активів, інфраструктурних активів, інтелектуальної власності, організаційного знання, причому кожному підприємству притаманна своя особлива комбінація інтелектуальних ресурсів. Такий поділ інтелектуальних ресурсів на складові частини обумовлено їх роллю в забезпеченні конкурентоспроможності підприємства та участю у формуванні інтелектуального капіталу.

Людські ресурси є сукупністю знань, практичних навичок і творчих здібностей персоналу підприємства, які втрачаються після звільнення співробітника. Сюди також відносяться моральні цінності, культура праці, знання і вміння, досвід, професійна кваліфікація персоналу, освіта, творчі, управлінські, підприємницькі здібності, компетенції. Усе це формує людський капітал.

Організаційні ресурси являють собою накопичені інтелектуальну власність (товарний знак, авторські права, патенти, секрети, винаходи, корисні моделі, промислові зразки, комп'ютерні програми, наукові розробки, ноу-хау), інфраструктурні активи (технологічна інфраструктура, технічне та програмне забезпечення, інформаційні технології, системи, мережі, база даних компанії, зв'язки в ділових колах), організаційне знання (організаційна та корпоративна культура, технології та ме-

тоди ведення бізнесу, способи комунікації з персоналом, контрагентами, система економічної безпеки), які, в свою чергу, можна визначити як інноваційний і процесний капітал. Все це входить до складу організаційного капіталу.

Ринкові (споживчі, маркетингові активи) ресурси — це складові інтелектуальних ресурсів, які характеризують відносини підприємства зі споживачами його продукції. Вони складаються з бази даних клієнтів і характеру зв'язків з ними, засобів індивідуалізації (торгова марка (бренд), корпоративна марка, марка обслуговування, марка товару, фірмові найменування тощо), репутації (іміджу) підприємства, портфелів замовлень, каналів дистрибуції, ліцензійних угод і формулюють споживчий капітал.

Об'єднання організаційного та споживчого капіталів утворює структурний капітал. Структурний капітал належить підприємству в цілому, хоча є продуктом діяльності співробітників.

Таким чином, погодившись з Л. Едвінссоном, М.П.Івановим, В. А. Іноземцевим, формування інтелектуального капіталу здійснюється за рахунок двох складових: людського і структурного капіталу, який включає в себе організаційний і споживчий капітал [1; 9; 10]. Людський, організаційний і споживчий капітал взаємодіють один з одним. Недостатньо інвестувати в кожен з них окремо. Вони повинні підтримувати один одного, створюючи синергетичний ефект, і тоді відбувається перехресний вплив одних видів на інші.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження щодо структуризації складу інтелектуальних ресурсів підприємства за їх участю у формуванні інтелектуального капіталу дозволило представити, на наш погляд, вичерпну класифікацію інтелектуальних ресурсів, що дозволяє враховувати особливості формування певних елементів структури інтелектуального капіталу підприємства з метою їх ефективного управління.

Література:

1. Іноземцев В.А. За пределами экономического общества. — М.: "Academia-НауКа", 1998. — 640 с.
2. Кендюхов О.В. Інтелектуальний капітал підприємства: методологія формування механізм управління; НАН України. Інститут економіки промисловості. — Донецьк.: ДонУЕП, 2006. — 308 с.
3. Бутнік-Сіверський О.Б., Гавриленко О.П., Довгий С.О., Жаров В.О., Жуков В.І. Інтелекту-

Рис. 1. Класифікація інтелектуальних ресурсів за участю у формуванні інтелектуального капіталу

альна власність в Україні: правові засади та практика: Наук.-практ. вид.: у 4 т. / Академія правових наук України; Державне патентне відомство України/ О.Д. Святоцький (ред.), О.Д. Святоцький (ред.) — К.: Видавничий Дім "Ін Юре", 1999.

4. Поліщук Віктор Семенович. Інтелектуальна власність: навч.-метод. посіб (для студ. заоч. форми навч. неекон. спец.) / Кам'янець-Подільський національний ун-т. — Кам'янець-Подільський, 2008. — 144 с.

5. Понікаров В.Д., Єрмоленко О.О., Медведєв І.А. Авторські права та інтелектуальна власність. Підр. — Х.: ВД "ІН-ЖЕК", 2008.

6. Норіцина Н.І. Інтелектуальні ресурси підприємства: охороноздатність та оцінювання / Н.І. Норіцина // Вісник МНТУ. — К., 2011. — № 2 (5). — С. 93—102.

7. Brooking A. The components of intellectual capital? [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.tbroker.co.uk/intellectual_capital/components.html

8. Марковская Е.И. О некоторых подходах к проблеме интеллектуальных ресурсов // Вестник Балтийской Педагогической Академии. Вып. 52. — 2003. — С. 81—86.

9. Иванов М.П. Человеческий капитал и глобализация // Мировая экономика и международные отношения. — 2007. — № 3. — С. 24.

10. Эдвинссон Л. Корпоративная долгота. Навигация в экономике, основанной на знаниях. — М.: ИНФРА-М, 2005. — 248 с.

Стаття надійшла до редакції 27.06.2013 р.